

De werking van gepotentieerd goud, biologisch-dynamische spuitpreparaten en menselijke aandacht op bomen.

Joke Bloksma, Louis Bolk Instituut, Driebergen,
Nederlandse versie lezing Dornach november 1996.

Ik wil u vertellen over een onderzoek bij jonge bomen naar de werking van gepotentieerd goud, Bd-preparaten en het geven van alleen maar extra aandacht. Het is een onderzoek geweest waarbij ik als onderzoeker nieuwe wegen moest inslaan. Een aantal aspecten die van belang zijn voor het praktische fruittelen wil ik u hier voorleggen. Allereerst iets over het onderzoek. Vervolgens ga ik in op de praktische konsekwenties voor het begrip bedrijfsorganisme en het werken met aandacht in de landbouw.

Inleiding

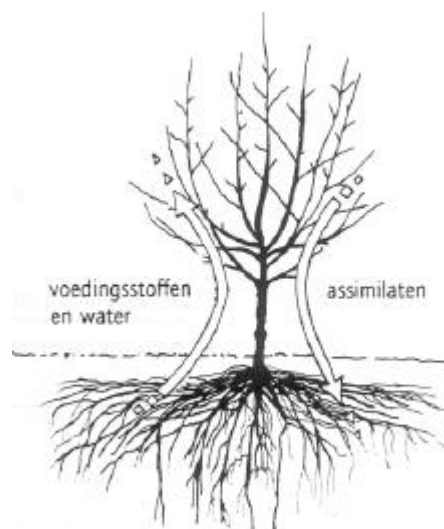
In 1992, 1993 en 1994 is door het Louis Bolk Instituut onderzoek gedaan naar de werking van gepotentieerd goud op verplante bomen. Dit gebeurde in 3 experimenten: een boomgaard met recent ingeplante appelbomen, op een parkeerterrein met recent verplante platanen en in een potproef met jonge appelbomen. In de potproef werd de werking van goud ook vergeleken met die van biologisch-dynamische preparaten en het geven van alleen liefdevolle aandacht.

Waarom Goud? Goud verbindt de kosmische en aardse stromen

Verplante bomen hebben vaak moeite met 'aanslaan'. Op de nieuwe groeiplaats moet het afgebroken wortelstelsel opnieuw de grond ingroeien, de bovengrondse groei stagneert even, de vitaliteit is zwak en in deze periode is de boom is gevoelig voor ziekten en plagen.

Eén van de vele invulligen van het begrip 'vitaliteit' is de mate waarin de kosmische en aardse stroom in de boom elkaar verbinden. Deze visie volgend kan men zeggen: na het verplanten moet de boom zich opnieuw verbinden met de aardse en kosmische stroom.

De keuze om goud te onderzoeken als hulpmiddel in deze fase heeft te maken met de kwaliteit die goud heeft als symbool: strevend naar verbinding tussen kosmische en aardse werking, een middenpositie, geen polariteit, harmonie en liefde.

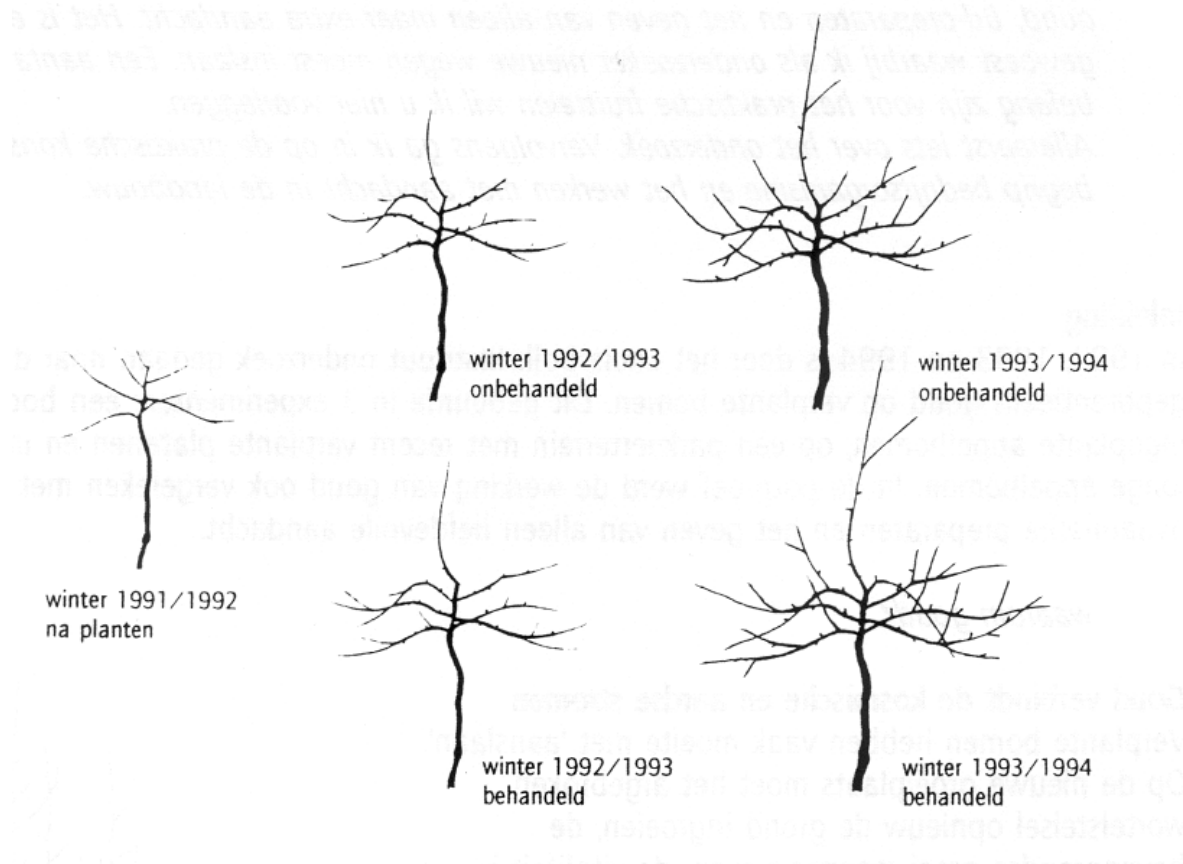
Figuur 1. Het ontmoeten van de kosmische en aardse stroom

In de antroposofische en homeopathische geneeskunde wordt gepotentieerd 'Aurum metallicum' voorgeschreven bij circulatiestoringen, een aantal sterke emotionele storingen, zoals diepe depressies en neiging tot zelfmoord. De analogie met de situatie van recent verplante en weinig vitale bomen, was het aanleiding voor de hypothese dat goud het aanslaan van jonge bomen kan verbeteren. De keuze om het goud te potentiëren kwam voort uit de ervaring dat deze homeopathische verdunde stoffen een uitwerking hebben op levensprocessen, maar geen giftige nevenwerkingen hebben.

Homeopathische geneesmiddelen voor mensen worden algemeen gebruikt. Toepassing van

homeopathie bij planten staat daarentegen nog in de kinderschoenen. Dit geldt zeker ook voor het doen van onderzoek naar de werking van aandacht.

Experiment 1: Vergelijking van wel en niet met goud behandelde appelbomen in boomgaard Ter Linde.

Figuur 2. Representatieve boomvormen van de appelbomen

Tabel 3. Samenvatting van de verschillen tussen wel en niet behandelde appelbomen

appelras Jonagold op M9, geplant: winter 1991/1992, Boomgaard Ter Linde, Zeeland.	jaar	onbehandeld	gepotentieerd goud
Bladstand bij 60 bomen	1992	5,6 a	6,3 b
	1993	6,9 a	7,6 b
	1994	7,5 a	7,5 a
scheutgroei in cm 1e jaar scheutgroei in cm 2 ^e jaar	1992	191 a	304 b
	1993	562 a	679 b
% scheuten met afgesloten eindknop begin augustus	1992	41 a	20 b
	1994	95 a	95 a
aantal bloemtrossen op tweejarig hout per boom	1993	11 b	7 a
oogst in kg vruchten per boom 2e jaar	1993	1,5 a	2,4 b
Methode: Bij een 2 ha groot perceel is de helft behandeld en de andere helft heeft geen behandeling gehad. De statistische toets (F-toets, 95%) is hier gebruikt zonder echte onafhankelijkheid. Door controle op homogeniteit van het proefveld en de scherpe grens tussen behandeld en onbehandeld ontstaat toch zekerheid. Behandeling = alleen in 1992, om de drie weken van maart t/m augustus (totaal 8x) bespuiting met 150 l/ha met een mengsel van Aurum metallicum D6 + D12 + D30 + D200 + D1000. Geen verschillen gevonden in: boomvorm, bladvorm, aantal bloemen per kluster, insektenaantastingen, schurft, maatsortering bij oogst in het 2e jaar.			

Conclusie:

De verschillen tussen wel en niet behandeld zijn samen te vatten als een sterkere vegetatieve ontwikkeling in het met goud behandelde deel van de boomgaard.

Het 'vegetatieve' sprak uit: meer lengtegroei, langer doorgroeien in het seizoen, groenere bladstand, weinig bloemaanleg, iets 'groenere' en latere bloei en een betere zetting.

Het 'generatieve' bij het onbehandelde deel kwam naar voren in meer bloemtrossen op het tweejarige hout in het tweede jaar. Die rijke bloei had bij deze jonge bomen tot gevolg dat de bomen zich uitputten in de bloei. Vervolgens hadden ze geen energie over om de gezette vruchten te voeden en de vruchtjes vielen bij de junirui af waardoor de opbrengst zelfs lager was dan bij de met goud behandelde bomen met weinig bloemen.

De behandeling heeft relatief kort geduurd: van maart tot en met augustus 1992. In het tweede jaar werden nog wel verschillen gevonden; in het derde jaar niet meer.

na deze oriëntatie, nu een volgend experiment op ter controle

Experiment 2: Vergelijking van wel en niet behandelde platanen op een parkeerterrein in Groningen
Tabel 4. Samenvatting van de verschillen tussen wel en niet behandelde 5-jarige, verplante platanen op een parkeerterrein in Groningen.

onbehandeld				
				
1994:	16 juni	8 juli	15 oktober	3 december
bladstand	4,5 a	5,9 a	6,6 a	
% bomen met groene top	50	65	70	
% bladeren met verwelking	11 a	7 a	5 a	

gepotentieerd goud				
				
1994:	16 juni	8 juli	15 oktober	3 december
bladstand	4,8 b	7,0 b	7,0 a	
% bomen met groene top	70	85	90	
% bladeren met verwelking	8 b	5 b	4a	

Methode: Proefveld met 8 veldjes van 5 à 6 bomen, waarvan 4 veldjes behandeld en 4 veldjes onbehandeld. Behandeling: elke week in mei en juni (8x) een bespuiting van de boomspiegel met 300 ml/boom water met Aurum metallicum D12 + D30 + D200. Statistische verwerking met de F-toets 95%.
 Geen verschillen zijn gevonden in de diktegroei van de stam.

Conclusie

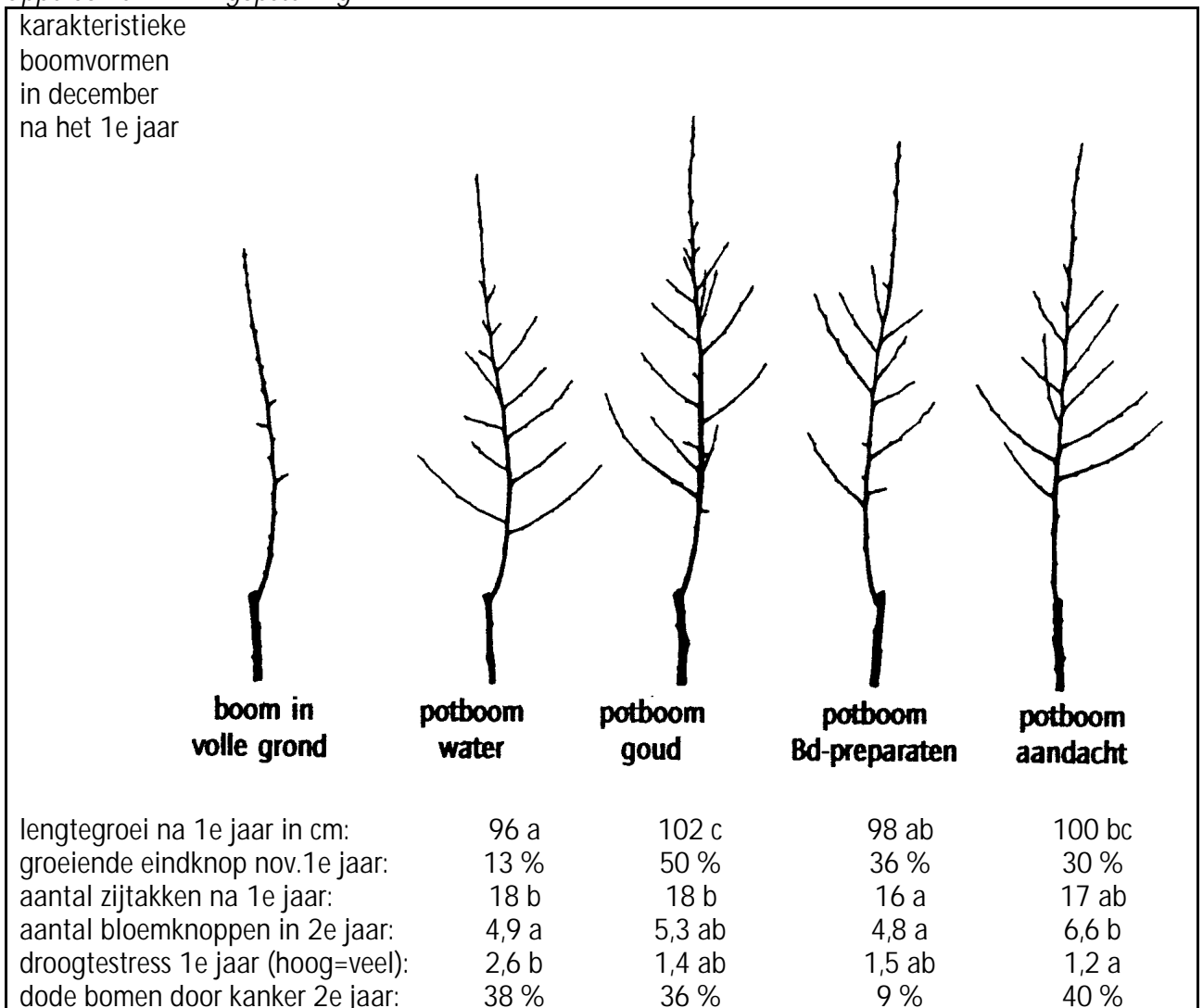
De behandeling vond plaats in mei en juni. Op 6 juni zagen de behandelde bomen er al beter uit: groener, minder verwelkingsziekte en meer uitlopende toppen. Dit verschil bleef in de hele zomer te zien tot in de herfst toen de bladeren verkleurden.

Omdat de toppen niet of traag uitliepen leek het of de verplante bomen moeite hadden om in de periferie tot leven te komen. De behandeling heeft dit enigszins verbeterd, met name in de toppen. Dit past in het beeld over goud als verbinder van de kosmische en aardse stroom.

Nu een aardig beeld is ontstaan over de werking van gepotentieerd goud, ontstond de vraag of goud nu zoveel anders werkt dan andere manieren om de levenskracht te ondersteunen, bijvoorbeeld de Bd-spuitpreparaten of het geven van menselijke aandacht. In experiment 3 worden deze methoden vergeleken.

Experiment 3: Vergelijking van de werking van gepotentieerd goud, Bd-spuitpreparaten en menselijke aandacht bij appelbomen in potten

Figuur 5. Samenvatting van de verschillen door de behandelingen in de potproef met jonge appelbomen in kringopstelling.

Methode: Onderstammen M9 met geoculeerde knop van het appelras Queen Cox's zijn in april 1994 geplant in 10 liter-potten, 12 potbomen per kring, dus een proef in enkelvoud. De statistische toets (F-toets op 95%) is in de kringopstelling gebruikt zonder echte onafhankelijkheid.

Behandeling: alleen in mei en juni 1994; 2 ml. vloeistof per boom op de boomspiegel. Water: 8x; Goudpotenties: 8x D12 + D30 + D200. Spuitpreparaten: 2x koemestpreparaat en 2x kiezelpreparaat.

Het geven van extra aandacht ging als volgt: bijna dagelijks richtte ik 5 minuten mijn aandacht vanuit mijn hart naar deze kring bomen. Tijdens deze minuten riep ik in mijn voorstelling het beeld op waarin de stromen vanuit de aarde en de kosmos elkaar intensief ontmoetten. Hetzelfde deed ik met de onderlinge verbinding tussen de bomen in de kring.

Geen significante verschillen gevonden in: diktegroei, ziekten en plagen 1e jaar, aantal bloemen per bloemcluster, droge stofgehalte blad.

Opstelling: De 4 behandelingen zijn in 2 verschillende opstellingen uitgevoerd: in kringopstelling, zie hierboven en in blokopstelling met 12 keer 4 potbomen, waarvan ieder van de 4 een andere behandeling kreeg in willekeurige opstelling, dus een proef in 12-voud: gepotentieerd goud, gepotentieerd water, water, Bd-preparaten. In blokopstelling traden geen significante verschillen op.

Conclusie over de werking van goud

In de potproef liet de behandeling met goud de meest uitgesproken werking zien. Uit alle waarnemingen blijkt dat 'goudbomen' het sterkst groeiden, zowel in de lengte als in de dikte, en ze sloten hun groei pas laat in het jaar af. De verhouding tussen groei en bloei lag sterk bij groei. Bekend is dat zulke lang doorgaande groei tot gevolg heeft dat de bomen slecht tegen wintervorst kunnen en gevoelig zijn voor kankerinfectie. Tegen deze achtergrond kan de sterke vegetatieve groei als ongunstig beoordeeld worden.

De potproef is al een extreem groeikrachtige situatie. De goudbehandeling gaf hier de indruk van 'teveel van het goede'. De goud-behandeling in beide veldproeven was juist gunstig vanuit de doelstelling van de telers: in het eerste jaar na planten een relatief sterke vegetatieve ontwikkeling willen. Na het eerste jaar lijkt een goudbehandeling dan ook niet meer aan de orde.

Op grond van deze 3 experimenten ontstond de vraag of gepotentieerd goud een goed hulpmiddel kan zijn na het verplanten in het algemeen. Met behulp van oriënterende proefjes in een groot aantal situaties, met en zonder verplanten, bleek dat gepotentieerd goud niet in alle situaties van verplanten tot een verbetering leidde. Goud wordt daarom nog niet voor de praktijk aanbevolen. Het ontbreekt nog aan beoordelingscriteria of goud nodig is en inzicht in de rol van verschillende goudpotenties en toepassingsfrequenties.

Conclusie over de werking van Bd-spuitpreparaten

De met preparaten behandelde potbomen hadden opvallend weinig zijtakken, weinig vegetatieve groei en het minste kanker. Ter vergelijking waren ook precies dezelfde appelbomen in de vollegrond uitgeplant, zie in figuur 5..

Deze vertoonden veel minder vegetatieve ontwikkeling en bleven het eerste groeijaar onvertakt. De werking van de Bd-preparaten bij potbomen ging in de richting van deze 'normale situatie': onder groeikrachtige omstandigheden hielden de bomen hun groei wat in. De regulerende werking van de Bd-preparaten, die mijn collega Lammerts-van Bueren bij sla vond, komt ook hier tevoorschijn.

Conclusie over de werking van extra aandacht

De met aandacht behandelde bomen hadden een lengte tussen de met goud en de met water behandelde bomen. De 'aandacht-bomen' zijn zeker langer geworden dan de bomen met alleen water. Bovendien vertoonden de 'aandacht-bomen' een tendens tot de meeste bloemknoppen in het volgende jaar. De verhouding groei / bloei ligt hier sterker bij bloei in vergelijking met de andere varianten.

De met aandacht behandelde bomen zijn opvallend harmonieus. Dit is merkbaar aan de verhouding tussen vegetatieve en generatieve ontwikkeling, het weinig krullen van de bladeren bij droogte, de regelmatig gevormde vertakking en relatief weinig aantastingen door kanker, schurft

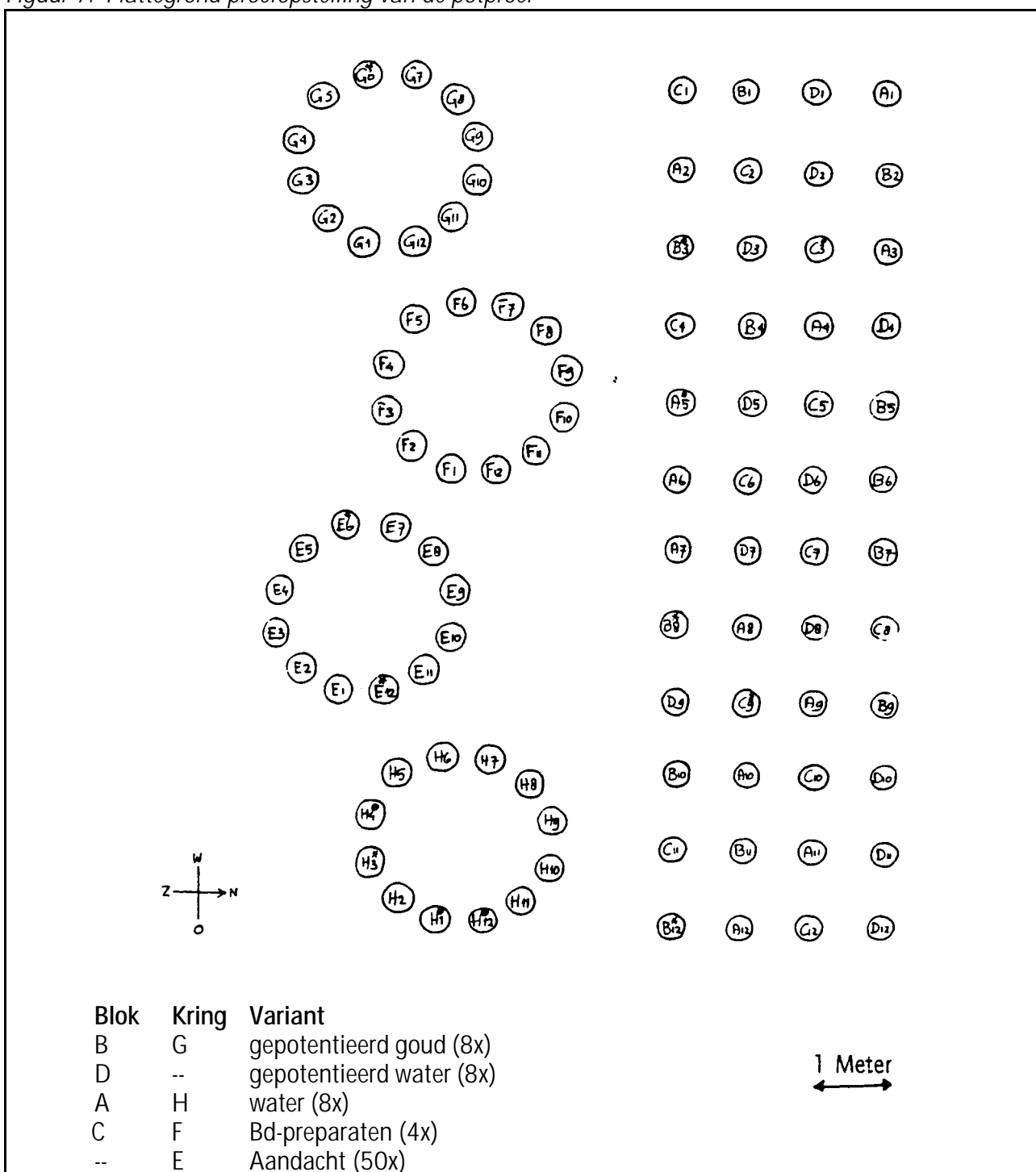
en insecten.

Deze bomen vormen de enige variant waarbij duidelijk een voorkeursrichting blijkt bij de vorming van zijtakken; namelijk alsof de bomen in de kring elkaar de hand reiken, zie tabel 6. Dit is in overeenstemming met de behandeling met aandacht waarbij de onderlinge verbinding tussen de bomen in gedachten versterkt werd.

Tabel 6. Analyse van de groeirichting van zijtakken bij de potbomen in kringopstelling als percentage van de totale lengte van alle zijtakken per boom.

bovenaanzicht zijtakken van de kring potbomen met aandacht				
kwart cirkel rondom de boom:	naar binnen	naar buiten	naar rechts in de kring	naar links in de kring
behandeling:				
water	19 %	32 %	21 %	28 %
goud	32 %	21 %	22 %	25 %
Bd-preparaten	28 %	21 %	25 %	26 %
aandacht	22 %	18 %	27 %	33 %
alleen de onderstreepte waarden verschillen (T-toets met 98% zekerheid)				

Figuur 7. Plattegrond proefopstelling van de potproef

Conclusie over de rol van de proefopstelling

Het experiment met potbomen was in twee verschillende opstellingen uitgevoerd. Eén keer met potbomen in kringopstelling en één keer met potbomen in blokopstelling volgens de gebruikelijke landbouwkundige onderzoeksmethoden. Alléén in de kringopstelling komen duidelijke verschillen door de verschillende behandelingen naar voren. Bij de blokopstelling zijn de verschillen zo klein dat ze niet statistisch betrouwbaar zijn.

In de blokopstelling maakt het uit of een boom toevallig wel of niet gelijkbehandelde buren heeft. De bomen met gelijkbehandelde buren zijn significant langer dan de bomen zonder gelijkbehandelde buurbomen, ongeacht de behandeling, zie tabel 7.

Tabel 8. De invloed op de lengtegroei van het toevallig hebben van buurbomen met de zelfde behandeling.

	Aantal buurbomen met de zelfde behandeling		
	0 in blok	1 of 2 in blok	12 in kring
scheutlengte in cm na 1e jaar	92 a	96 b	99 c

Om dergelijke verschijnselen te kunnen begrijpen, zijn intuïtieve waarnemingen verdienen. Ik heb geleerd om de uitstraling rondom bomen en de vitaliteit met mijn hand te voelen. Op deze tekening staan de grenzen van de uitstraling van alle potbomen aangegeven. sheet 10 met uitstralingen over sheet 8. Waar sprake is van een zelfde behandeling, ziet u de uitstralingen naar elkaar reiken en elkaar versterken. Daardoor is ook te begrijpen dat deze bomen een sterkere groei vertoonden.

Direct na de behandeling was al merkbaar dat de uitstraling groter en intenser werd. Er gebeurde dus al meteen iets. Bij de kringbomen sterker dan bij de individuele bomen. Pas later werd dit ook zichtbaar in overeenkomende groei van de boom. De vitaliteitsverhoging meteen na de behandeling kon korter (na aandacht) of langer duren (goud en preparaten). Dit heeft vermoedelijk consequenties voor hoe vaak een behandeling nodig is: aandacht vaker dan de spuitmiddelen. Een grootschalig bedrijf zal eerder kiezen voor het gebruik van 'middelen' en een kleinschalig bedrijf eerder om met menselijke aandacht te werken.

Consequenties voor het begrip bedrijfsorganisme

Uit deze proef blijkt dat naarmate er sprake is van een sterkere samenhang in de opstelling, de werking van maatregelen op basis van 'informatieoverdracht' duidelijker is. Dit bracht me op de veronderstelling dat een zekere samenhang voorwaarde kan zijn voor zulke maatregelen.

Dit is natuurlijk niet nieuw. De biologisch-dynamische landbouw kent het begrip 'bedrijfsorganisme': het bedrijf moet een werkelijk samenhangend systeem zijn opdat de werking van Bd-preparaten en liefdevolle verzorging effect kunnen hebben.

Het is dan belangrijk om te werken aan een methode om deze samenhang in het eigen bedrijf te kunnen beoordelen. Want dan kan de betekenis van bepaalde maatregelen om de samenhang te verbeteren ingeschat worden. Men kan samenhang creëren op zowel ecologisch niveau als op het niveau van bewustzijn. Bijvoorbeeld het versterken van geografische vormen en leilijnen (zie voordracht over Törnich), verbindingen maken door paden en boomrijen, bedrijfseigen mest, preparaten-gebruik, maar ook door het bedrijf als geheel regelmatig in gedachten te overzien en de onderdelen te verbinden.

Zulke inrichtingsvraagstukken kunnen op deze manier verder ontwikkeld worden. Momenteel ben ik bezig met de rol van aandacht tijdens het werk, zowel het werk van onderzoeker als dat van de boer of fruitteiler. Het oude begrip 'groene vingers' speelt hier een hoofdrol.

Consequenties voor de werkhouding: de aandacht

Als de onderzoeker, of onderzoekende teler, een voorkeur heeft voor bepaalde varianten kan door de onbewuste extra aandacht deze variant ook als beste uit de bus komen. De mensen die betrokken waren bij dit onderzoek zijn door zelfonderzoek nagegaan of er sprake was van een dergelijke voorkeur. Dit was niet het geval bij de diverse verzorgers, maar na verloop van tijd wel bij mijzelf in de potproef. Door de band die ontstond met de bomen die ik dagelijks extra aandacht gaf, kon ik niet meer geheel neutraal zijn. Daarom zijn de waarnemingen vanaf september ook nog door 'onafhankelijke' mensen gecontroleerd, die niet op de hoogte waren van de varianten.

De eis 'dubbel blind onderzoek' is echter een onzinnige eis. Het effect van een verbinding tussen

boom en verzorger is in de praktijk namelijk een realiteit die je niet moet uitsluiten. Een met het object verbonden onderzoeker ziet veel meer dan een die er van afgescheiden is. In plaats van onwetendheid hecht ik waarde aan een neutrale houding ten aanzien van het onderzoeksresultaat en dit vraagt eerlijk zelfonderzoek door de betrokkenen.

Voor boeren en tuinders betekent het dat het zin heeft zich regelmatig serieus te bezinnen waarop de aandacht gericht is tijdens het werk en welke kwaliteit die aandacht heeft.

Want aandacht schenken kan op verschillende manieren, met verschillende kwaliteiten. Door oefening is aan te leren hoe men zich hiervan bewust kan worden, hoe aandacht tussen jezelf en je werk te verdelen is en hoe de gewenste kwaliteit in te stellen is, bijvoorbeeld vanuit de verschillende chakra's.

Verschillen in aandachtskwaliteit kan men bijvoorbeeld herkennen in de omgang van volwassenen met kinderen vanuit een houding van: bezorgdheid, tevredenheid, overheersing/manipulatie, koel respect of liefdevolle verbondenheid. Dergelijke verschillen in houding naar de boom zijn ook bij boeren en onderzoekers te herkennen. In dit onderzoek is geprobeerd om de bomen aandacht te schenken vanuit liefdevolle verbondenheid (=hartchakra).

Net zoals herkenbaar is bij de verhouding tussen ouders en kinderen, is bij de met aandacht behandelde bomen zowel versterking als een afhankelijkheid te onderscheiden. Versterking in de zin van meer lengtegroei, meer vitaliteit en minder kanker. De afhankelijkheid ontstond ten opzichte van de aandachtgever. In de veehouderij is het een bekend feit dat dieren baat hebben bij de aandacht van een vaste verzorger.

Hetzelfde geldt voor leerkrachten en kinderen. Deze afhankelijkheid van de behandelaar staat in tegenstelling tot de omgevings-onafhankelijkheid die bij de spuitpreparaten werd gevonden. Afhangelijkheid heeft voor- en nadelen (verantwoordelijkheid en verbondenheid) en daar kan men juist wel of niet voor kiezen.

Samen met een paar andere mensen ben ik begonnen cursussen te ontwikkelen voor boeren en tuinders om bewuster om te gaan met hun aandacht tijdens hun dagelijks werk. Dit vormt de basis voor het bewust leren werken met 'groene vingers'. We gebruiken technieken uit de 'healing' en 'reading' zoals die voor mensen is ontwikkeld.

Er zijn diverse aspecten aan aandacht, die ik nu slechts even wil aan tippen. Aandacht verbindt mijzelf met iemand anders of iets anders. Deze verbinding kan zwak tot sterk zijn. Na enige oefening kun je deze verbinding voelen stromen.

Hierbij kan ik meer op me zelf letten of meer gericht zijn op die ander. Beide kanten hebben hun eigen voordelen. De tussenweg is vaak het beste op de duur voor beide partijen, maar vraagt enige oefening.

Je kunt eentonig werk ook op de automatische piloot uitvoeren en deze tijd benutten om met aandacht andere zaken te overdenken. Ook dit kan goed zijn, mits je geregeld de aandacht even richt op je bezigheid om te beoordelen of het nog steeds goed gaat.

We hebben met een aantal fruittelers peren gedund met de aandacht steeds vanuit een ander deel van ons lichaam: aandacht uit de buik (3e chakra), het hart (4e chakra) en het hoofd (6e chakra).

Toen we met aandacht vanuit de buik werkten was iedereen bezig met efficiëntie, je blik viel meteen op de vruchten die weg moesten en verder zag je niets. Op deze manier deden we het dunwerk het snelste en volgens vast protocol.

Met aandacht vanuit ons hart was het gemakkelijker om ons te verbinden met de boom, we merkten allerlei andere zaken op over hoe het met die boom ging, geuren, vogelgeluiden, mijn blik viel juist op de peren die moesten blijven zitten. Het werk ging beduidend minder snel, maar wel met veel plezier. De verzorging was meer op maat voor de individuele boom.

Peren dunnen met aandacht vanuit het hoofd leidde tot eindeloze beschouwingen. Ondertussen gebeurde het werk slecht en langzaam. Dit is de houding voor de zondagmiddagwandeling over het bedrijf, voor evaluaties en nieuwe plannen, maar niet om vanuit te werken.

Aandacht vanuit het hart bleek de beste manier om een verbinding te leggen tussen teler en boom. Door vanuit deze aandacht een verbinding te leggen wordt de aandacht getrokken naar die dingen die net van belang zijn om op te merken. Mijn oog valt dan bijvoorbeeld net op de gezonde glans van het blad of op een kankerplek.

Alleen vanuit deze vorm van aandacht is het mogelijk om intuïtief zekerheid te voelen welke handeling op dit moment goed is om te doen voor de boom. Maar ook zonder verder verzorging heeft het 'gewoon gezien worden' al een gunstige uitwerking. De relatie met uw boom verschilt in dit opzicht niet zo veel met die van medemensen...

Het werken met 'Groene vingers' is niet alleen een gave, het is ook te oefenen. Dit aspect van het boerenwerk zou in de Bd-landbouw veel meer aandacht behoeven als we het geestelijk deel van de werkelijkheid serieus nemen. Meer aandacht dus voor de aandacht.

Samenvatting

Op het Louis Bolk Instituut in Nederland heeft een driejarig onderzoek plaatsgevonden naar de werking op verplante bomen van verschillende middelen op basis van 'informatie-overdracht': gepotentieerd goud, Bd-spuitpreparaten en alleen menselijke aandacht.

De met gepotentieerde goud behandelde bomen laten een sterkere vegetatieve ontwikkeling en een grotere vitaliteit zien dan de met water behandelde bomen. Dit past in de uitgangshypothese dat goud het verbinden van de opgaande en neergaande stroom in de boom versterkt.

De werking van goud is in een potproef vergeleken met die van de biologisch-dynamische spuitpreparaten en het geven van extra aandacht. Alle drie de behandelingen laten een werking zien die verschilt van alleen water geven. Naast overeenkomsten in werkingsrichting zijn ook een aantal verschillen opgetreden. Een interessant detail is dat de opstelling van de potproef van belang is voor de werking van deze maatregelen.

Naar aanleiding van dit onderzoek worden consequenties besproken voor het begrip 'bedrijfsorganisme' en het werken met aandacht.

Bestellen van het volledige rapport

J. Bloksma, 1995: Onderzoek naar de werking van 'informatieve middelen' op bomen: gepotentieerd goud, biologisch-dynamische spuitpreparaten en liefdevolle aandacht. LBI Publ. no. LD2.

100 blz. in het Nederlands met Engelse samenvatting. Hierin komt ook aan de orde hoe in dit onderzoek gebruik gemaakt wordt van een combinatie van fenomenologische en intuïtieve waarnemingsmethoden en meet- en telgegevens met hun statistische verwerking.

Louis Bolk Instituut, Hoofdstraat 24, NL 3972 LA Driebergen, tel. 0343-523860 of info@louisbolk.nl.

Literatuur

Asseldonk, T., 1991: Homeopathie bij planten. Ned. tijdschr. voor integrale geneeskunde 7, (1) p.11-17.

Emde, A, 1994: Uebertragbarkeit homoeopathischer Prinzipien auf die Krankheitsbehandlung von Pflanzen - Möglichkeiten und Erfahrungen. Diplomarbeit im Fachgebiet Ökologischer Landbau, Univ. Kassel.

Emde, A, 1996: Homöopathie für Pflanzen - Eine Zusammenfassung des derzeitigen Kenntnisstandes. Fachverlag Hannelore Snoek, Röthenbach/Allgäu.

Hoffmann, M, 1992: Tomaten belohnen Zuwendung. Garten Organisch (7) p.20-23.

Kerner D. en I. Kerner, 1992: Der Ruf der Rose. Kiepenheuer & Witsch, Keulen Duitsland.

- Kolisko, 1926: Physiologischer Nachweis der Wirksamkeit kleinster Entitäten bei 7 Metallen. Wirkung von Licht und Finsternis auf das Pflanzenwachstum. Philosophisch-Antroposophischer verlag am Goetheanum, CH Dornach.
- Lammerts van Bueren, E. en J. Beekman, 1995: De biologisch-dynamische spuitpreparaten; 70 jaar onderzoek, praktijk en visie. LBI Driebergen.
- Novic, S; Muhry, F; Lehner, E; Kovac, H; Pongratz, W; Grivetz, S; Moser, M, 1990: Untersuchung der Wirkung von potenziertem Gold auf das Wachstum von Weizenkeimlingen. Mitteil. d. Inst. f. Strukt. Mez. Forschung, Graz. Bd.2.p.14-43.
- Pelikan, W, 1981: Sieben Metalle. Philosophisch-Antroposophischer Verlag, Dornach/Schweiz.
- Scofield, E.P, 1976: Homoeopathy an its Potential Role in Agriculture, a critical Review. Biol. Agricult. and Horticulture, p.37-40.
- Tompkins, P. en C. Bird, 1973: The secret life of plants, Harper and Row, Inc, New York.
- Tompkins, P. en C. Bird, 1989: Secrets of the soil, Harper and Row, Inc, New York.